

*Теторія та сучасні тенденції
розвитку видавничої справи*

*Наталія РОМАНЮК
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри видавничої
справи та редагування
Запорізького національного університету*

УДК 070.489 : 004.92 (477.64-2)

Композиційно-графічна модель газети “Запорізький університет” в історичному аспекті

У статті розглядається композиційно-графічна модель обласної академічної газети “Запорізький університет” в історичному аспекті. На кожному етапі розвитку видання виділяються особливості макетування першої шпальти, використання текстових і титульних шрифтів, верстки, ілюстрування та кольорового оформлення.

Ключові слова: газетне видання, композиційно-графічна модель, шрифти, типи верстки.

Університетські ЗМІ, їх історія, сучасний стан і тенденції розвитку – необхідне й важливе поле для дослідження. У широкому колі журналістських питань ця тема є актуальною, оскільки сучасне студентство відіграє особливу роль у вирішенні важливих соціальних, політичних та моральних проблем суспільства, а ґрунтовні дослідження композиційно-графічної моделі конкретного українського університетського видання практично відсутні.

Газета та її оформлення були в центрі уваги таких дослідників, як С. Галкіна, С. Головка, В. Іванова та ін. Так, В. Скоробогатко виокремлює дві складові моделі газети: змістову й композиційно-графічну [3, с. 33]. Б. Фельдман зазначає, що графічна модель фіксує у вигляді опису всі основні ознаки зовнішнього “обличчя” видання, головні елементи його графічної форми – текстові й титульні шрифти, розмірні елементи шпальти, особливості верстки, ілюстрування, кольорового оформлення [4, с. 16].

Мета статті – виявити особливості розвитку композиційно-графічної моделі газети “Запорізький університет” з часу її виникнення (вересень 1973 р.) до вересня 2013 р.

У зв’язку з поставленою метою необхідно виконати такі завдання: окреслити поняття “композиційно-графічна модель видання”, виявити характерні ознаки композиційно-графічної моделі газети на різних етапах функціонування видання.

Композиційно-графічна модель – це модель, що формалізує структуровані потоки інформації, унаочнює змістову модель видання, закріплює комплекс стандартних елементів складання та оформлення видання, а також забезпечує швидкий комфортний пошук інформації [2, с. 65].

Для позначення системи композиційно-графічних принципів газети Д. Георгієв запроваджує поняття “графічна концепція”, до якого відносить такі компоненти: тематична структура (розподіл матеріалів і рубрик по сторінках); стиль графічного оформлення (тобто оформлення є експресивним чи стриманим, тональність – світлою чи насиченою тощо); композиція шпальти – структура й тип верстки; принципи оформлення сторінок і рубрик; постійні графічні елементи; розмір шпальти, колонки, міжколонкових пробілів; шрифтове оформлення заголовків та основного тексту; відстань між матеріалами і використання “повітря” в газеті; оформлення малюнків і фотоілюстрацій; оформлення деталей і специфічних для газети публікацій (інфографіка) [1, с. 104]. Саме це поєднання й беремо за основу дослідження.

Газета “Запорізький університет” видається Запорізьким національним університетом з 1973 р. Увесь час існування газети поділимо на два періоди:

I період – радянський, від заснування видання до 1993 р. Газета виходила обсягом 2 сторінки у форматі А 3 на 5 колонок в одному кольорі та накладом 1000 примірників. 1973–1986 рр. мала назву “Педагог” і видавалась Запорізьким державним педагогічним інститутом (ЗДПІ). Після реорганізації ЗДПІ 1985 р. в Запорізький державний університет (ЗДУ) газета змінила назву на “Запорізький університет” (1986–1993 рр.), але зберегла свої характерні ознаки.

II період – сучасний, від 1993 р. до вересня 2013 р. 1993–2005 рр. – зміна статусу видання (“газета колективу ЗДУ”) і вироблення нової композиційно-графічної моделі, що спиралась на нові технології верстки; 2005–2013 рр. – реформування університетської газети, в результаті чого вона отримує абсолютно нову і змістову, і композиційно-графічну модель, починає виходити в кольорі на крейдованому папері.

На першому етапі існування видання виділяємо такі *особливості*:

1) для макетування першої шпальти використовують “цвяховий” прийом (розміщення найважливішої (“цвяхової”) публікації в зоровому центрі смуги в оточенні дрібних матеріалів);

2) пряма верстка сторінки складання: усі матеріали мають чотирикутну форму і займають на сторінці окремі блоки, текстові колонки не розриваються, однакової висоти в межах окремої публікації;

3) обмежене графічне оформлення: постійними графічними елементами для газети “Педагог” є емблема інституту, яка подається зліва від назви видання у шапці, та лінійки різних видів для відбивки матеріалів на шпальті, зокрема: тонка світла – для відбивання колонок усередині публікації (наприклад, у матеріалі “*Краща – звання відповідальне*”, 01.11.73); напівжирна – для відбивання окремих публікацій (“*З допомогою активу*”, 06.02.76); рантові, жирні лінійки завтовшки 2, 3, 4 пункти – для об’єднання матеріалів у блоки, добірки, рубрики (добірка, що поєднує матеріали “*На повірці – музично-педагогічний факультет*”, “*Сторінки нашого життя*”, “*Наталчина цілина*”, “*Гострі кути проблеми*”, 05.03.82); пунктирна, хвиляста та штрихова – для урізноманітнення графічного оформлення видання, відбивають і окремі матеріали (“*Звітна наукова*”, 06.02.76), і змістові блоки.

До непостійних графічних елементів видання належать: графічне виділення рубрики, яке не має фіксованого стилю, втілюється в різному оформленні рубрик у межах одного номера газети; графічні прикраси з приводу свят – орнаментальні лінійки (бордюри) на честь 8 Березня;

4) оформлення заголовків досліджуваного видання на першому етапі існування характеризується використанням великої кількості гарнітур – близько десяти: газетна рубана (*“Орієнтація на людський фактор”*), брускова вузька (*“Удосконалювати методи викладання”*), нова газетна (*“Маршрути канікул”*), журнальна рубана (*“Вміють працювати”*), прямого (*“Де виникають труднощі?”*) та курсивного (*“Щоб читати в оригіналі”*; 03.02.86) накреслення. Заголовки на одній шпальті набираються різними гарнітурами або однією гарнітурою з різними атрибутами.

Основний текст видання виконаний боргесом, проте допускається використання петику для оформлення невеликих за обсягом матеріалів. Застосовується і ряд виділень: напівжирне накреслення, набір великими літерами – для авторських підписів, курсивне накреслення для внутрішньотекстових виділень;

5) в ілюструванні аналізованого видання використовують фотографії, що супроводжують провідні матеріали. На кожній шпальті вміщено принаймні одне фото, наявні добірки світлин до окремого матеріалу (матеріал *“Звітна наукова”* (06.02.76) ілюстрований добіркою з трьох фотографій, що розташовані в лівій частині шпальти та формують центральний візуальний блок, що привертає увагу читача до матеріалу). Переважають портретні фото. З-поміж нефотографічних ілюстрацій виокремлюємо замальовки, подані поряд з матеріалами рубрики *“Творчість”* (дві ілюстрації цього типу вміщені на другій шпальті номера від 05.03.1982 р. – вони супроводжують вертикальну добірку з трьох віршів, розташовані над віршами і займають всю ширину колонки). Інфографіка у виданні відсутня. З 1986 р. вводиться фоторепортаж.

Газета *“Запорізький університет”* у процесі переходу до демократичної системи ЗМІ (1993–2013) пережила оновлення композиційно-графічної моделі, яка тепер характеризується такими інноваціями:

1) новим графічним оформленням рубрик: для них використовується тонова площа та типові тематичні графічні зображення – схематичні зображення людей;

2) оновленням шрифтового оформлення видання: сформовані два стилі заголовків із невеликими модифікаціями:

- перший передбачає використання гарнітури *Pragmatica*, функціонує в оформленні заголовків матеріалів офіційного характеру (інтерв'ю *“У вченій раді...”* (13.02.01)). Як правило, перший рядок набирається прописними літерами, другий та наступні – рядковими;

- другий стиль (основний) – застосування акцидентної рубаної насиченої гарнітури *Brush Type*, функціонує в оформленні більшості заголовків: *“Оригінальна традиція”* (13.02.01); варіацією цього стилю є курсивне накреслення заголовка або його частини, наприклад, у матеріалі *“В'ячеслав Толок: “Настав час рости вглиб””* (05.10.01) так виділені слова ректора.

Окремий стиль оформлення набули рубрики: вони набираються гарнітурою *Times New Roman* з курсивним накресленням і подаються на підкладці (разом формуючи плашку), супроводжуються тематичним графічним елементом: для рубрики *“Свято”* (01.10.02) – це зображення опалого кленового листа, що символізує осінь і осіннє свято – День учителя (про яке йдеться в публікації); для рубрики *“Вітаємо!”* (01.10.02) – це спрощене зображення людини, що вітає іншу, даруючи букет квітів.

Основний текст набраний гарнітурою *Pragmatica*;

3) веденням у композиційно-графічну модель маркерів для нумерованих списків (у рубриках *“Новини ЗДУ”*, *“Що? Де? Коли?”* для маркування пунктів нумерованого списку використовується символ “ромб” чорного кольору);

4) використанням фіксованого розміру для міжколонних пробілів як у межах одно-

го матеріалу, так і для окремих матеріалів на окремій шпальті. Відбивка між сусідніми по вертикалі матеріалами здійснюється за допомогою пропуску одного рядка;

5) кольоровим оформленням макета видання (до 2006 р. газета “Запорізький університет” виходила однокольоровим друком). Так, у святковому номері від 1 листопада 2000 р. виділяємо три варіанти зеленого кольору: темно-зелені використано для заливки верхніх колонтитулів, зелений середньої насиченості – для підкладок рубрики “У двох словах”, світло-зелений колір – для плашок інших рубрик та заповнення простору між публікаціями.

У 2005 р. оновлено редакційний склад аналізованого видання, що зумовило ґрунтовну зміну його змістового наповнення та зовнішнього вигляду. Виділяємо такі особливості:

1) газета виходить на чотирьох-шести сторінках, перша та остання – кольорові; формат (А3) та наклад (1000 примірників) залишаються незмінними;

2) фіксована структура першої шпальти: під шапкою, яка традиційно розташовується на “горищі”, подається основний матеріал (“тема номера”) із вирівнюванням до лівого краю шпальти, що завжди супроводжується фотографією; блок “Новини” (упродовж розвитку видання ця рубрика спочатку мала назву “News-Око”) вміщується на одну-дві колонки поруч із темою номера з вирівнюванням до правого краю шпальти; “підвал” відведено для матеріалу-опитування, який верстається на всю ширину шпальти (на п’ять колонок). Загальна структура розташування постійних тематичних елементів залишилась незмінною;

3) оновлення кольорової гами макета газети. Основним кольором є синій: наприклад, кольорова схема номера від 12.01.2007 р. передбачає широке використання синього кольору для оформлення шапки, верхнього колонтитула (зокрема, лінійки), колонцифри, плашок для виділення текстових блоків, оформлення рубрик, заголовків. Подальший розвиток моделі видання зберігає статус синього кольору як основного, “корпоративного” кольору газети – ним оздоблюється шапка видання та лінійка верхнього колонтитула, колонцифра. Натомість для оформлення заголовків станом на 2012 р. синій колір практично не використовується.

На цьому етапі застосовуються плашки для тексту з градієнтною заливкою (матеріал “Поради першокурсникам” (31.08.12) подається на підкладці з круговим градієнтом – з переходом від білого кольору в центрі до оранжевого на краях блоку). Зауважимо, що кольорові плашки на першій шпальті мають фіксоване розташування й супроводжують публікації в “підвалі” (переважно опитування, біло-оранжевий блок) та рубрику “Новини” (блакитно-білий блок з вертикальним градієнтом). На чорно-білих (внутрішніх) сторінках плашок оформлюються градієнтами сірого: матеріал “Подвійний ювілей професора Ніни Байкіної” (31.08.12) розміщений на підкладці із круговим градієнтом з переходом від білого кольору у центрі до сірого (20% насиченість чорного) кольору на краях. Також на внутрішньому розвороті – підкладки із суцільною заливкою;

4) нового вигляду набуває графічне оформлення рубрик. Так, до 2009 р. у виданні для виділення рубрик використовували плашки з такими елементами: назва рубрики, горизонтальна лінійка, дві кольорові смуги (світлого та насиченого блакитного кольору) як тло для назви рубрики, тематичний графічний елемент у вигляді малюнка, що відображає зміст рубрики: годинник (“БлицОк”), око (“News-Око”), мікрофон (“Inter-You”) тощо. З 2009 р. видання спростило вигляд рубрик: назви рубрик подають титульною гарнітурою Penta Bold на кольоровій підкладці синього (“Новини”) або чер-

воного (“Афішка”) кольору, розтягнутій на всю ширину матеріалу. З часом йому на зміну прийшли рубрики на підкладці синього кольору (“Вітаємо!”), набрані титульною гарнітурою із курсивним накресленням;

5) шрифтове оформлення заголовків у єдиному стилі. З 2009 р. заголовки набирають гарнітурою Penta Bold, для першої та останньої шпальти вони виділяються червоним і блакитним кольорами, на 2–3 шпальтах – чорним.

Гарнітура FranklinGothic BookС використовується для оформлення всіх основних текстів газети з 2006 р. Для внутрішньотекстових виділень (авторського підпису (для всіх публікацій), питань в інтерв’ю, а також імені та інформації про респондентів опитування) застосовується напівжирне накреслення;

6) з 2007 р. у виданні вперше введено накладання ілюстрацій: на четвертій сторінці номера від 12 січня 2007 р. в центрі шпальти розміщено дві фотографії, верхнє фото нижнім правим кутом накладається на нижній знімок;

7) скорочується використання пояснювальних підписів до фотографій, які подаються на тлі світлини гарнітурою основного тексту, білого кольору з вирівнюванням по центру;

8) відмова від використання лінійок для відбивання матеріалів (окрім рамок для окремих постійних елементів: рубрики “Новини”, блоку оголошень тощо), їхня роль перейшла до міжколонних пробілів і “повітря” як засобу виділення.

Отже, за період існування газети “Запорізький університет” незмінними ознаками її композиційно-графічної моделі стали:

1) пряма верстка змішаного (переважно вертикального), що передбачає ефективне використання площі шпальти для розміщення текстів і забезпечує приємний вигляд сторінки;

2) жанрова палітра ілюстрацій: упродовж сорока років існування в газеті використовуються переважно репортажні знімки та фотопортрети. Це спричинено тим, що специфіка видання передбачає інформування про нові події в університетському житті, а цю функцію якнайкраще виконують названі типи ілюстрацій.

Більшість елементів композиційно-графічної моделі газети зазнали змін:

1) використання шрифтів уніфіковане, застосовується менша кількість гарнітур, накреслень, насиченість для оформлення текстів заголовків, рубрик, основного тексту. Сформовані основні стилі оформлення тексту заголовків, рубрик та основного тексту (гарнітури, колір, кегль, насиченість, накреслення тощо), внутрішньотекстових виділень. Це сприяло створенню стійкого впізнаваного оформлення видання;

2) у графічному оформленні видання відмовилися від лінійок. Їх замінили тоновими підкладками, заливками, графічними зображеннями, що надає шпальті динамічності;

3) перехід газети на повноколірний друк, що сприяло урізноманітненню існуючих засобів графічного оформлення. З 2006 р. кольорова гама із зеленого кольору змінилася на синій, що відповідає корпоративному стилю Запорізького національного університету.

Таким чином, загальна модель аналізованого видання потребує подальшого дослідження, насамперед його змістова й композиційно-графічна складові з метою виявлення тенденцій їх розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Георгиев Д. Режиссура газети. Редакція літератури по журналістиці и літературоведению / Д. Георгиев. – М. : Мысль. – 1979. – 264 с.
2. Олтаржевський Д. Створення друкованого корпоративного медіа: стратегія й тактика / Д. Олтаржевський // Наукові записки Інституту журналістики. – Т. 48. – 2012. – С. 64–67.

3. Скоробогатько В. Моделирование корпоративной прессы / В. Скоробогатько // Журналистика и медиарынок. – 2008. – № 5. – С. 32–35.
4. Фельдман Б. Современное газетное производство / Б. Фельдман. – М. : Книга, 1982. – 380 с.

Наталья Романюк

**Композиционно-графическая модель газеты “Запорожский университет”
в историческом аспекте**

В статье рассматривается композиционно-графическая модель областной академической газеты “Запорожский университет” в историческом аспекте. На каждом этапе развития издания выделяются особенности макетирования первой полосы, использования текстовых и титульных шрифтов, верстки, иллюстрирования и цветового оформления.

Ключевые слова: газетное издание, композиционно-графическая модель, шрифты, типы верстки.

Nataliia Romaniuk

**Layout and graphic design of “Zaporizhzhia University”
newspaper in a historical perspective**

The article deals with the layout and graphic design of the regional academic newspaper “Zaporizhzhia University” in a historical perspective. At each stage of development the peculiarities of the front page layout, the usage of text and title fonts, makeup, illustrations, and colour style are singled out.

Keywords: newspapers, Layout and graphic design, fonts, layout types.